

"Bir cinsin bütün envâî, bir nev'in bütün efrâdı, âzâ-yı esâsîde muvafakat ve müşâbehethleri nasıl ispat ederler ki, tek bir Sâniin masnularıdır. Çünkü, vahdet-i kalem ve ittihad-ı sikke öyle ister..." devamıyla izah eder misiniz?

"Elhasıl: Bir cinsin bütün envâî, bir nev'in bütün efrâdı, âzâ-yı esâsîde muvafakat ve müşâbehethleri nasıl ispat ederler ki, tek bir Sâniin masnularıdır. Çünkü, vahdet-i kalem ve ittihad-ı sikke öyle ister. Öyle de, bu meşhud suhûlet-i mutlaka ve külfetsizlik, vücub derecesinde îcab eder ki, bir Sâni-i Vâhid'in eserleri olsun. Yoksa, imtina' derecesine çıkan bir suûbet, o cinsi in'idama ve o nev'i, ademe götürecekti."

Bir canlı türünün bütün fertleri, organlarının şekilleriyle, özellikleriyle, sayılarıyla, yerleriyle tam bir muvafakat gösteriyor. Yani, hepsinde mükemmel bir birlik ve beraberlik var. **Bu hal gösteriyor ki**, bunların hepsi bir tek Zât'ın eserleridir; aynı Zât'ın kudret kalemiyle yazılmışlardır.

Bu hakikat bir misal olarak veriliyor. Yani, bu hüküm ne kadar kati ise, eşyanın yaratılmalarında görülen mutlak kolaylık ve külfetsizliğin Allah'ın birliğine delaleti de o kadar katidir.

Cenab-ı Hakk'ın sıfatları hem mutlak, hem sonsuzdur. İradesi ve kudreti küllîdir, bir anda hadsiz işleri birlikte görürler.

Hastalanmış bir gözün tedavisi aylarca sürürken, Cenab-Hak bir baharda sayılamayacak kadar çok gözleri birlikte ve sonsuz bir kolaylıkla yaratıyor. *Bir çift karasineğin bir baharda beş buçuk milyar olduğu tespit edilmiş.* Demek ki, bir çift karasineğin torunlarına bir baharda on bir milyar göz takılmış oluyor. Buna bütün sinek ve böcek taifelerini ve nihayet bütün hayvanları dahil ettiğimizde, sonsuz denecek kadar çok gözün, yine sonsuz bir kolaylıkla yaratıldığını görürüz.

Bu kolaylık, tümünün aynı sonsuz sıfatlarla ve birlikte yaratıldıklarını gösterir. Aksi halde, bunların sebepler eliyle, yahut kendi kendilerine meydana gelmeleri imkânsız olduğundan bütün bu mahluklar yoklukta kalacaklardı.

Metinde geçen **"vücub derecesinde kolaylık"** ve **"imtina derecesinde suûbet"** ifadeleri üzerinde kısaca duralım:

Allah'ın varlığı vacibdir; yani varlığı zâtındandır, ezeli ve ebedidir; olmaması muhaldir.

Mahlukatın varlığı mümkün grubuna girer; mümkünin varlığı zatından değildir, sonradan yaratılmıştır ve fanidir; olup olmaması müsavidir.

Allah'ın şerikinin varlığı ise mümtendir.

İşte bu dersteki **“vücub”** ve **“imtina”** kelimeleri **“vacib vücud”** ve **“mümteni vücud”** meselesine işaret ediyor.

Vücub derecesinde kolaylık, *“Allah'ın varlığının vacib olmasının zaruri olması derecesinde bir kolaylık”* demek oluyor.

İmtina derecesinde bir suûbet ise, *“Allah'ın şeriki olmasının mümteni (imkânsız, muhal) olması derecesinde bir zorluk”* mânasını ifade ediyor.